

GLASBA.

»Glasbena Matica« v Ljubljani je priredila 7. in 8. decembra t. l. dva **velika dobredelna koncerta** na korist našim invalidnim in ranjenim vojakom. Proizvajal se je *Mozartov Requiem* in kot uvod Händl-*nov »Largo«*. Händlna je dirigiral vojaški kapelnik s potrebno širokostjo in, lahko rečem, izvrstno interpretacijo. Široki mir tega dela je ustvaril lepo razpoloženje v poslušalcih za prihodnje monumentalno delo, katero je z veliko gotovostjo in točnostjo podal in vodil g. koncertni vodja Matej Hubad. Kar sem pisal v dnevnik o koncertu, tega ne bom ponavljal na tem mestu; sploh je zanikarno delo to: na dva kraja kritiko pisati o istem delu, saj je še enkrat dovolj težko in nevaležno opravilo: pri koncertu z napetostjo razvoj in potek zasledovati in vsak občut secirati, o tej vivisekciji sproti filozofirati in spomin mučiti, da mu kaj takega, kar se publiku ali kritiku važno zdi, iz njega ne uide, namesto tega, da bi glasbo v miru užival, se je veselil in svoje živce raje pomiril, ne pa jih s tem nervoznim opravičevalom kritika dražil in razburjal... Če pravi Prešeren, da je slep, kdor se s petjem ukvarja, je dvakrat slep, kdor se s kritiko resno peča; zlasti, če hoče objektivno biti, se pri najboljši volji na vse strani zameri.

O koncertu sem povedal že zgoraj, da je šlo zlasti v zborih in orkestru do skrajnosti točno, tako da bi bil želel semtertja kako malo menjo v ritmu. Orkester točen, splošno umerjen, ritmični sunki v godalih so bili včasih malo ostri in nadležni; vendar pa mislim, da tega poslušalci v celoti morebiti niso preveč občutili. Posebno lep je bil kvartet, kadarkoli je nastopil. Vodja Hubad se je z veliko suverenostjo in mladostno sve-

žostjo gibal. Hvaležni smo mu za veliki trud, pa tudi za veliki užitek, ki ga nam je koncert nudil. Zanimivo je bilo opazovati, koliko bolj so učinkovala mesta z globlje občuteno, čeprav po obliki preprostejšo glasbo. Živimo pač v času, ko nam je forma manj, nego vsebina, ko nas zunanost hladne pušča, pa notranjost razvema in uteši. To, kar je globoko zajeto, nam srce gane; zato smo se kar oddehnili, ko so se začela umerjena mesta, psihološko poglobljena, zlasti ofertorij, sanctus (ki so ga posebno lepo predavali), benedictus... Zahrepenelo se nam je kljub vsej lepoti klasične glasbe po moderni, ki tudi glasbeno neizobraženim ljudem prevzema čuvstvo.

Kimovec.

Dr. Josip Mantuani: **Hrvatska crkvena pjesmarica iz god. 1635.** (Pretiskano iz »Sv. Cecilije«.) U Zagrebu 1915. Tiskala nadbiskupska tiskara.

Jako zanimiva študija, pisana z akribijo in precejšnjim aparatom. Zanimiva — čeprav seveda tudi za literate — vendar v prvi vrsti za glasbenike, zlasti za nje, ki se pečajo s hrvatsko cerkveno pesmijo. Hkrati tudi praktične vrednosti. Zakaj zdeti se hoče, da imajo ti napevi — čeprav ne vsi — vendar vsaj nekateri še sedaj svojo vrednost za cerkveno ljudsko petje. Res da se jim pozna italijanska šola, toda mestoma so tako »hrvatski«, da bi se jih ljudstvo brez dvoma oprijelo, če bi jih kdo poizkusil za praktično uporabo v cerkvi uveljaviti, tako n. pr. pesem za adventni čas v prvem delu (drugi del je za tisti čas bolj »modern«), ali sprelepa za vnebovzetje D. M., pravtako je uporabna ona za praznik vseh svetnikov in zadnja, za vsak praznik Matere božje.

Kimovec.

TO IN ONO.

Imenovanje.

Vč. g. dr. Miha Opek, c. kr. realčni profesor, je bil koncem oktobra 1915 od naučnega ministra imenovan za c. kr. deželnega šolskega nadzornika na Kranjskem. Ob tej priliki mu tudi Dom in Svet iskreno čestita; vzroka ima dovolj: saj mu je bil novi g. deželni šolski nadzornik več ko 12 let (1900—1912, po smrti kanonika dr. Fr. Lampeta) vesten in neutruđen urednik. Lahko trdimo, da je ves svoj prosti čas nesebično žrtvoval listu in s tem prospedu slovenskega slovtva. Samo par mesecev poskusi biti urednik takemu listu, pa boš znal ceniti zasluge 12 letnega truda! Sploh je z Dom in Svetom tesno združeno ime dr. Opekovo; saj je v njem objavil kot gojenec Germanika svoje najlepše poezije (Dom in Svet 1892—1895). Kakor čujemo, bo Leonova družba za l. 1916 izdala njegove izbrane pesmi. To namero z veseljem pozdravljamo. Svojemu zaslužnemu bivšemu uredniku pa Dom in Svet tudi še to želi: naj ga tudi na tako odličnem mestu — ne pozabi!

Dr. D.

† Štefan Kühar.

Dne 24. septembra 1915 je ugasnilo v Bratonicah pri Beltincih skromno, a za prekmurske (ogrske) Slovence

zelo dragoceno življenje Štefana Küharja. Bil je poleg umrlega kanonika Fr. Ivanocija († 1913) in vpok. župnika Jožefa Kleklja v Čerensovcih, urednika »Novin«, »Marijinega lista« in »Kalendarja Srca Jezušovega«, najuspešnejši delavec za narodno prebujenje ogrskih Slovencev. Posebno se je zanimal za mladino. Zbiral je mlade ljudi okrog sebe, delil jim slovenske knjige, molitvenike, razširjal med njimi slovenske časnike, pošiljal jih je na vse strani, med katoliške in luteranske Slovence na Ogrskem, da so nabirali naročnike za avstrijske slovenske liste, člane Družbe sv. Mohorja, vnel jih za družbeno in društveno življenje, za umno gospodarstvo, abstinenco itd. Dopisoval je v avstrijske in ogrske slovenske liste; zbiral in objavil je narodno blago ogrskih Slovencev in ga objavil nekaj po umrlem učenjaku dr. Karlu Štreklju v mariborskem »Časopisu za zgodovino in narodopisje« (letn. 7—11, l. 1910—1914), nekaj pa tudi v drugih avstrijskih in ogrskih slovenskih listih. Veljal je za najboljšega poznavatelja ogrsko-slovenskega jezika. Največja njegova zasluga pa je, da je ravno on morda največ pripomogel k temu, da so dobili naši ogrski rojaki v začetku l. 1914. prvi svoj tednik »Novine«, »pobožen, družbeni, pismeni list za vojske slovence«, posebno pa, da je začel ta list izha-

jati z občeslovenskimi črkami in ne več v madjarskem pravopisu. Sledile so mu vse ostale književne objave ogrskih Slovencev (mesečnik Marijin list, letnik Kalendar Srca Jezušovega). Kūhar je z vnetim razširjanjem avstrijskoslovenskih listov posebno začasa balkanske vojske občinstvo pripravil za to važno premembo. Zveza ogrskoslovenske literature z našo in ogrskih Slovencev z nami je postala dosti tesnejša, ko je padel kitajski zid ogrskega pravopisa. Toplo in živo zanimanje ogrskih Slovencev za napredek avstrijskih rojakov je plod njegovega dela, še bolj pa ljubezen, s katero se oklepajo svojih domačih listov. In vse to ogromno podrobno delo je izvršil Štefan Kūhar pravzaprav na smrtni postelji. Kajti ko je po dovršeni gimnaziji vstopil v somboteljsko bogoslovnico, je moral šudije opustiti, ker je zbolel za sušico (jetiko) in je moral domov, kjer je v vedni bolezni in vednem delu blizu 11 let čakal smrti. Urednik »Novin« piše o tem: »Pred njim je stala najlepša bodočnost. — A dober Bog je nači dokončao. Zdravje njemi je vzeo, moģeo se vrniti domo, da bi v betži spoznao svoj mili slovenski narod, ga polūbo, ga preiskāvao, se včio njegov jezik i tak prišeo njemi na nezmerno pomoč. Z našim maternim jezikom se eden naših pisatelov ne brigao kak on. Zāto ga je tūdi dobro znao. Najbole je on poznao naše dolinsko narečje. Če bi njemi zdravje dopūstilo i bi lahko prehodo vse naše slovenske kraje i poslūhno njuvo slovensko govorjenjē, gotovo bi meli že ž njegovoga pera lepo našo slovensko slovnico. Beteg njimi je to vkrāto, ne pa nevtrūdnoģa dela. Pisao je, nabirao je, širio je slovenski tisk i gojio v sebi srčno Źelo, da bi ostao vsaki slovenec veren svojoj maternoj reči.« — »Trpo je i delao. Keljkokrat ga je krv zalevala, pa gda se malo odehno, je pā dale pisao. Lepe naše narodne pripovedke, pesmi so po njegovih trūdah priše na svetlo. On je nabirao. Nedopovedljivo je dosta delao poleg svojega slaboga stana. Keljko samo v posteli. Pisao je za List Marijin, za Novine, za Kalendar. Pisao je tūdi v liste avstrijskih slovincov. Pa pisao je dobro, prijeto. Njegovi članki so v najlepšoj našoj slovenščini pisani, napunjeni z ljūbeznoģtjov do svojega naroda.« — »Pečē nas ta nezmerna zgūba, krvavo rano nam seka v bolečo dūšo, ali vūpamo se. Vūpamo se, da pokojnoģa zaistino poŹrtvovalne trūde je plačala Bl. Devica Marija. Vūpamo se, da pokojni bo nadale lūbo svoje slovensko ljudstvo. Vūpamo se, da dobra nebeska mati nam poskrbi drūģe pomagačē, ki do po sledah pokojnoģa hodili i goreli za slovensko slovstvo.« (Novine, II. leto, str. 40—41, 3. in 10. oktobra 1915.) — Pokopan je bil v nedeljo 26. septembra v Beltincih. »Verno slovensko ljudstvo se je v neģtetoj vnoģini vdeleģilo spreveda, da bi slovo vzelo od svojega dobročinitelja.« N. p. v m.!

Naše slike.

Iv. Grafenauer.

Silna mednarodna svetovna vojna zahteva grobov, strašno množino grobov. Zemlja ječi in odmeva od lopat grobokopov. Milijonom uhajajo misli na sveže grobove njih dragih. Zato ni neprimerno, če tudi mi gremo danes na grobove, k umetnosti na grobovih. Seveda prinašamo le nekoliko zgledov iz posameznih dob.

Nagrobna umetnost je važna: poleg svetišč umetnost pač ni ustvarila na nobenem polju toliko veli-

častnih spomenikov, kakor na grobovih. Zlasti v starem veku. Vemo tudi, da je še arheologija groba posvetila v kulturne razmere najstarejših dob, o katerih nimamo dosti pisanih virov, pa tudi mlajše dobe niso izvzete. Od časov egiptskih piramid in grških, mikenskih grobov do rimske državne ceste via Appia in do starokrščanskih cemetarijev je tudi velik del umetnostne zgodovine načrtan v grobnih spomenikih.

* * *

Takoimenovani Aleksandrov sarkofag, najden z več drugimi sarkofagi l. 1887. v stari podzemeljski grobnici v Sidonu, spada med najboljša in najlepša kiparska dela atiške šole koncem 4. stoletja pred Kr. Ker je na dveh glavnih reliefih vpodobljen Aleksander Veliki, so izpočetka mislili, da je to res Aleksandrov sarkofag. Pa to je bila zmota. Sarkofag je bil gotovo izvršen za kraljevo grobnico v Sidonu, morda za Abdalonima, ki ga je Aleksander Veliki postavil za vladarja Fenicije.

Sarkofag je 2-30 m dolg, izklesan iz penteliškega marmorja. Z malimi izjemami je izvrstno ohranjen. V splošnem ima obliko templja v lepih jonskih oblikah; pokrov kaže podobo dvostrane strehe. Mesto s stebri je rakev okrašena na glavnih ploskvah z reliefi. Arhitektonski sestav je vzoren, vtis povečujejo še lepšave posameznih členov, n. pr. listni kimation, lep meander, na frizu vinska trta. Na štirih oglih pokrova so levje podobe, ob žlebu nadomeščajo vodobljuvalce trirogate ovnoģe glave. Vrh žleba in na slemenu strehe so razvrščene z listjem ovenčane ženske glavice. Važne umetniške vrednosti so reliefi sarkofaga. Ena podolžna stran predstavlja bitko Makedoncev s Perzijani, na nasprotni strani je upodobljen lov. Izmed oģjih strani ima ena prizor boja, druga prizor lova. Tudi na obeh celih strehe so reliefi boja.

Med temi reliefi gre glede umetniške dovršenosti in vrednosti prvo mesto reliefu, ki predočuje eno izmed Aleksandrovih bitk. Kompozicija sestoji iz več bojujočih se skupin jezdecov in pešcev. Na obeh koncih in natanko na sredi reliefa je po en makedonski jezdec. Končna dva sta v boju s sovražnima jezdecema, srednji namerja udarec na perzijskega pešca. Istotako je perzijski jezdec na desno od srednjega v boju z grškim pešcem. Vmes so bojujoči se pešci. Perzijani so v premoči nasproti Makedoncem (dvanajstotica proti šestim), pa štirje so že padli. Padel je tudi eden izmed Makedoncev. Zdi se, da se bitka bliža koncu. Skrajnji leví jezdec je Aleksander Veliki. Mesto čelade nosi kožo levje glave. Nasprotnikov konj je že padel, Aleksander je dvignil desnico, da zadā smrtni udarec sovražniku. Eden izmed perzijskih pešcev pa meri na makedonskega kralja. Ta kompozicija nas spominja na znameniti Aleksandrov mozaik iz Pompejev. Starejši jezdec na skrajnem desnem koncu je vojskovodja Parmenion. Na reliefu borci nimajo več oroģja. Bilo je iz kovine (bron, morda celo srebro) in je bilo najbrģe pri kakem prejšnjem izplenjenju grobnice potrgano s sarkofaga.

Vse delo kaže spretnega, dā, odličnega umetnika. Posebne važnosti je sarkofag, ker so se na njem izvrstno ohranile barve, s katerimi so bili reliefi pobarvani. Krasen zgled polihromiranja marmornate plastike v starogrški umetnosti. Goli udje teles, izvzemši nežnih lazur, se svetijo večinoma v naravni barvi marmorja,